

Fütürizm: Hız, Makine ve Biraz Faşizm

Sanatla hızlanmaya çalışan toplumun teklemesi.

Marinetti'nin Çılgılığı: Geçmişe Lanet, Geleceğe Hız!

1909 yılı İtalya'sında, Paris'in köhne bir kafesinde oturup kadeh tokuşturan genç bir şair olan **Filippo Tommaso Marinetti**, eline kalemi alır ve Le Figaro gazetesine öyle bir manifesto basar ki, sanat dünyası bir anda gaza basar:

"Biz motorun gürültüsünü bir senfoni, uçağın kanadını bir tablo, çarpışmayı bir şiir sayıyoruz."

Ve bir başka, sanat tarihini altüst eden cümleyle de son noktayı koyar:

"Bir yarış arabası, Samothrake Nike'inden (Kanatlı Zafer Tanrıçası Heykeli) daha güzeldir."

Heykel tarihine, klasik güzellik anlayışına, Rönesans'ın o meşhur heykellerine bile "bay bay" denir! Sanatın yeni aşkı, yeni ilham perisi: **içten yanmalı motor, otomobil, tren, uçak ve hızın ta kendisiydi.**

Fütürizm, geçmişten tam anlamıyla nefret eder. Ciddiyim. Rönesans mı? Müzeli, tozlu, gereksiz. Barok mu? Fazla süslü, bayat. Antik Yunan mı?

Birazdan yakacağız. Onlar için geçmiş, prangaydı, ilerlemenin önünde bir engeldi. Sanatçılar, müzeleri mezarlık, akademileri de morg olarak görürlerdi. Tek kelimeyle, **geleneği toptan reddettiler**.

Yeni olanı, hızlı olanı, gürültülü olanı, teknolojik olanı, dinamik olanı kutsadılar. Hatta **hız, başlı başına bir güzellik, bir estetik ilke** hâline geldi. Çünkü 20. yüzyılın başındayız ve her şey inanılmaz bir hızla değişiyor, hızlanıyor: trenler daha hızlı gidiyor, otomobiller hayatımıza giriyor, uçaklar gökyüzünde beliriyor, iletişim hızlanıyor. İnsanlık birdenbire gaz pedalına basmış, dikiz aynasını da camdan fırlatmış durumda; çünkü geriye bakmak yoktu.

Hareketi Resmetmek: Aynı Anda Beş Ayak!

Fütürist sanatçılar bu yeni çağın ruhunu, **hızın ve hareketin kendisini** resmetmeye çalışır. Ama dikkat: onlar, Realistler gibi sabit bir anı yakalayıp dondurmazlar. Aksine, **hareketin kendisini, enerjiyi, dinamizmi ve sürekliliği** göstermeye çalışırlar. Bir adam yürüyor mu? O zaman aynı anda beş ayağı, birden fazla kolu olmalı ki "yürüme eyleminin" kendisi tuvale yansısın. Bir tren geçiyor mu? Tabloda on tane tren görüntüsü, ardışık pozlar gibi üst üste binmeli ki "geçmekte olan" dinamik hâli yakalasın. Amaç, hareketi hissettirmek, izleyiciyi resmin içine çekmekti.

Umberto Boccioni'nin heykeli olan "Uzayda Devinen Süreklilik" (1913), bir figürün rüzgârla karışan kinetik enerjisidir adeta. Heykel, sadece bir formu değil, o formun uzayda hareket ederken bıraktığı izi, hızın kendisini anlatmaya çalışır. Resim ve heykel artık nesneyi değil, onun eylemini, enerjisini ve çevresiyle olan etkileşimini anlatmaya çalışır. Bu, adeta kinetik bir şüirdir.

Umberto Boccioni - Uzayda Devinen Sürekli

Boccioni: 'Koşan bir insanı görmek sıkıcı, ben size rüzgarla dans eden, hızın ta kendisi olan bir insan yapayım!' Sanki heykel her an yerinden fırlayacak gibi."

Giacomo Balla'nın tabloları, ışık huzmeleriyle, çarpışan renklerle doludur. "**Tasmalı Köpeğin Dinamizmi**" gibi eserlerinde, hareketli bir köpeğin bacaklarının ve tasmasının ardışık görüntülerini üst üste bindirerek hızın görselleştirilmesini sağlar. Balla'ya göre sanatçı, göz kapaklarını kısıtması değil, gözlerini kırpmaya hızını çizmelidir. Yani neredeyse **retinal bir şizofreni**, gözün görme eşiğinin ötesine geçme denemesi.

Fütürizm'in Karanlık Yüzü: Şiddet ve Faşizme Yanaşma

Ama işler burada biraz teklemeye, hatta karanlık bir yola sapmaya başlar. Çünkü Fütürizm'in manifestolarında yalnızca sanatsal yenilik çağrıları yoktur. **Şiddet vardır, savaş övgüsü vardır, milliyetçilik vardır.** Marinetti ve bazı yoldaşları zamanla **faşizme, özellikle de Mussolini'nin yükselen rejimine göz kırpmaya** başlar.

Giacomo Balla - Tasmalı Köpeğin Dinamizmi

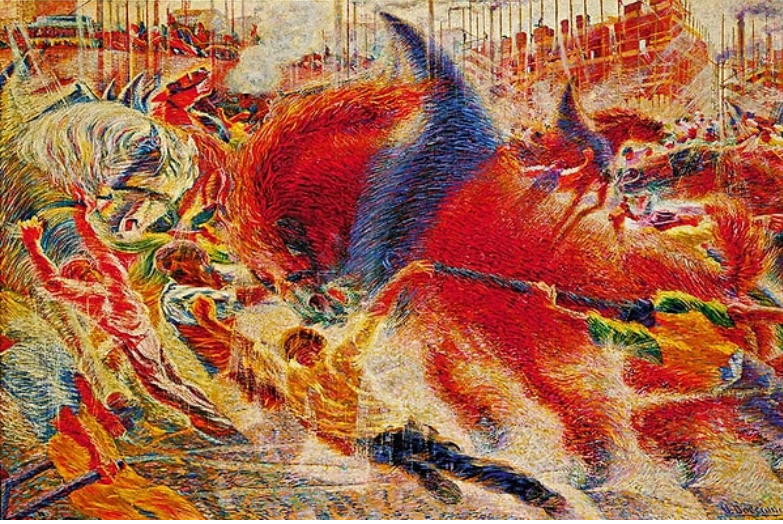
"Balla: 'Fotoğraf makinesi' mi? Ben bir köpeği yürürken bile yüz kareye bölebilirim!" Köpek o kadar hızlı koşuyor ki, gözünüzü kırpmaya vaktiniz kalmıyor."

"Savaş, dünyayı temizler," derler. Bu, sanat için, insanlık için korkunç bir cümledir. Fütüristler, toplumsal ve sanatsal yenilenmenin ancak yıkım ve şiddetle mümkün olacağına inanmaya başladılar. Sanatı bir silah gibi görmeye başladılar: toplumu şekillendiren, insanı yeniden tasarlayan bir mühendislik projesi gibi. Moderniteye olan hayranlıkları, onları yıkıcı ve otoriter ideolojilere yaklaştırmıştır.

Velhasıl, sanat hızlı koşarken, **etik ve insani değerler yerlerde sürünmeye başlar**. Bu ideolojik bağlantı, Fütürizm'in sanatsal mirasının üzerinde her zaman bir gölge olarak kalmıştır.

Miras ve Yankılar: Uluslararası Etkiler

Yine de bu estetik devrim, yalnızca İtalya'yla sınırlı kalmaz. Rusya'da **Natalia Goncharova** ve **Kazimir Malevich** gibi isimler, Fütürizm'in dinamik enerjisini kendi **Soyut** ve **Süprematist** geleceklerine katarak, Rusya'daki devrimin hızını ve toplumsal değişimini sanatlarında kutlarlar. Fransa'da da **Orphisme** (Robert ve Sonia Delaunay gibi isimler), Fütürizm'in hareket ve dinamizm anlayışını renk ve ışıkla dans ettirerek daha lirik ve soyut bir ifadeye dönüştürür.

Luigi Russolo - Şehrin Uyanışı

"Russolo: 'Şehir nefes alıyor, gürültü bir senfoni!' Bu tabloya bakarken kulaklarınızda araba kornaları çınlayabilir."

Hızın İronik Mirası: Fren Zamanı

Fütürizm'in ironi dolu mirası şudur:

- Sanatı hızlandırmak istemiştir, geçmişten kurtulmak istemiştir, ama **çok hızlı gidince virajı alamamış**, kendi içinde çelişkilere düşmüştür.
- Tarihe şekil vermek istemiştir, ama sonunda kendi tarihine, özellikle de **faşizmin karanlık yüzüne çarpmıştır**.

Bugün baktığımızda, Fütürizm bize güçlü bir şey fısıldar:

"Hız güzel olabilir... ama bazen yavaşlamak da, durup düşünmek de, etik değerleri sorgulamak da en az hız kadar, hatta ondan daha da devrimcidir."

Carlo Carrà - Anarşist Gall'inin Cenaze Töreni

"Carrà: 'Cenaze töreni' bile bir enerji patlaması olabilir!" Hatta cenaze bile gaza basmış gibi."

O yüzden biraz frene basalım. Yoksa sıradaki sanat akımı, Marinetti'nin dediğı gibi, bir çarpışmanın ta kendisi olabilir. Fütürizm, modernizmin heyecanını, potansiyelini ve aynı zamanda tehlikelerini bize hatırlatan önemli bir uyarı işaretidir.